

19.12.2014

Oikeusministeriö
Lainvalmisteluosasto
PL 25
00023 VALTIONEUVOSTO

oikeusministerio@om.fi

Viite: Oikeusministeriön lausuntopyyntö 27.11.2014; OM 5/849/2012

**OM; EN; LAITONTA ELINKAUPPAA KOSKEVA EUROOPAN NEUVOSTON
YLEISSOPIMUS (COUNCIL OF EUROPE CONVENTION AGAINST TRAFFICKING IN
HUMAN ORGANS); YLEISSOPIMUKSEN ALLEKIRJOITTAMINEN; STM:N
LAUSUNTO**

Laitonta elinkauppaa koskeva Euroopan neuvoston yleissopimus (Council of Europe Convention against Trafficking in Human Organs) avataan allekirjoituksille 25.3.2015.

Oikeusministeriö on pyytänyt sosiaali- ja terveysministeriön lausuntoa yleissopimuksesta ja sen allekirjoittamisen tarkoituksenmukaisuudesta. Lausunnossa on pyydetty esittämään alustava arvio siitä, mitä toimenpiteitä sopimus edellyttää sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalla sekä sisältääkö yleissopimus eduskunnan myötävaikutusta edellyttäviä määräyksiä. Lausunnossa on pyydetty tuomaan esiin liittyykö ja miltä osin yleissopimuksen määräyksiin Euroopan unionin toimivaltaa.

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa lausuntonaan seuraavaa:

Sosiaali- ja terveysministeriö kannattaa sopimuksen allekirjoittamista ja pitää tärkeänä, että mahdollisimman moni maa liittyisi sopimukseen. Suomessa elinsiirtotoiminta on tarkoin valvottua, eikä ole tiedossa, että elinkauppaa esiintyisi Suomessa. Allekirjoittamalla sopimuksen Suomi voisi kuitenkin edesauttaa elinkaupan torjumista maailmanlaajuisesti.

Sopimus edellyttää sosiaali- ja terveysministeriön alustavan arvion mukaan, että ainakin seuraavista vaatimuksista säädettäisiin kansallisesti lailla:

- 6 art.
  - Rangaistavuus elinsiirron tapahtuessa kansallisen elinsiirtojärjestelmän ulkopuolella
- 7 art.
  - Rangaistavuus värvätessä luovuttajaa tai vastaanottajaa elinsiirtoon tilanteessa, jossa tavoite on, että värvääjä, kaupittelija tai kolmas osapuoli hyötyy tästä taloudellisesti (rikoslaissa tästä yleissäännös koskien ainoastaan elimien tai kudoksien *poistoa* taloudellisessa hyötymistarkoituksessa)

- 8 art.
  - Rangaistavuus koskien laittomasti irrotettujen elinten valmistelua käyttöä varten (*preparation*) (vrt. kudoslain (101/2001) 25 § 1 ja 3 kohdat)
- 9 art.
  - Yrityksen ja avustamisen rangaistavuus. Kudoslaisissa säädetään rangaistavaksi ainoastaan *tahallinen teko*, mutta ei yritystä (*at-tempt*) tai avustusta (*aiding*). Rikoslaisissa myös teon yritys on rangaistava. Lainsäädännöstä puuttuu kokonaan avustaminen rangaistavana tekona.
- 18 art.
  - Tulee varmistua siitä, että elinkaupan uhreilla on saatavilla heidän tilannettaan koskevaa tietoa, joka on tarpeen heidän terveytensä suojelemiseksi
  - Velvollisuus auttaa elinkaupan uhreja heidän fyysisessä, psykologisessa ja sosiaalisessa toipumisessa
- 21 art.
  - 1.c Vaatimus tarvittavien tietojen keräys, analysointi ja vaihto koskien sopimuksen vastaisia rikkomuksia
  - 2.a Terveystieteiden tutkimuskeskustalle tulee tarjota tietoa ja koulutusta ihmiselinten kaupan ennaltaehkäisyssä ja torjunnassa
  - 2.b Tulee lisätä väestön tietämystä elinkaupan laittomuudesta ja vaaroista
  - 2.c Ilmoitusten julkaiseminen elinten tarpeesta taloudellisen hyödyn tarkoituksessa sekä mainostaminen tarjolla olevista elimistä tulee kieltää

Suomella ei olisi tarvetta esittää varaumaa 4 artiklan 1 kohdan a alakohtaan, jonka mukaan on lainvastaista tehdä elinsiirto elävältä luovuttajalta ilman elinluovuttajan vapaata, tietoon pohjautuvaa, nimenomaista suostumusta. Suomen kudoslain 5 § sallii alaikäisen tai vajaakkykyisen toimia luovuttajana tietyin ehdoin:

Alaikäinen tai vajaakkykyinen voi luovuttaa vain uusiutuvaa kudosta tai osan uusiutuvasta elimestä sisaruksensa henkeä uhkaavan sairauden tai vamman hoitoon, jos sopivaa kudosta tai elintä ei ole saatavissa kuolleelta tai täysivaltaiselta luovuttajalta.

Sosiaali- ja terveysministeriön näkemyksen mukaan kudoslaki tulisi kyseiseltä osin muuttaa, koska se on ristiriidassa Euroopan neuvoston ihmisoikeuksia ja biolääketiedettä koskevan sopimuksen kanssa. Lainmuutoksen jälkeen kansallinen lainsäädäntö ei olisi ristiriidassa myöskään nyt kyseessä olevan sopimuksen 4 artiklan 1 kohdan a alakohdan kanssa.

Sopimus sisältää kansallisen lainsäädännön alaan kuuluvia määräyksiä, ja edellyttäisi näin ollen sosiaali- ja terveysministeriön näkemyksen mukaan eduskunnan hyväksymistä.

Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 168 artiklan mukaan unionin toiminta täydentää kansanterveyden alalla kansallista terveystiikkää, joka kuuluu jäsenvaltioiden yksinomaiseen toimivaltaan.

Unionilla on toimivalta toteuttaa jäsenvaltioiden toimintaa tukevia, yhteensovittavia tai täydentäviä toimia, mutta tämä ei syrjäytä niiden toimivaltaa näillä aloilla. Unionin oikeudellisesti velvoittavat säädökset eivät voi käsittää jäsenvaltioiden lakien ja asetusten yhdenmukaistamista (SEUT 2 artiklan 5 kohta).

Poiketen edellisestä, unionilla on kuitenkin SEUT 168 artiklan 4 kohdan a alakohdan mukaan toimivalta myötävaikuttaa artiklassa tarkoitettujen tavoitteiden saavuttamiseen toteuttamalla toimenpiteitä, joilla asetetaan ihmisestä peräisin oleville elimille ja aineille sekä verelle ja verituotteille korkeat laatu- ja turvallisuusvaatimukset. Nämä toimenpiteet eivät kuitenkaan estä jäsenvaltioita pitämästä voimassa tai toteuttamasta tiukempia suojatoimenpiteitä.

4 artiklan 2 kohdan k alakohdan mukaan unionin ja jäsenvaltioiden jaettua toimivaltaa sovelletaan kansanterveyteen liittyviin yhteisiin turvallisuuskysymyksiin sopimuksessa määriteltyjen näkökohtien osalta.

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivillä 2010/53/EU elinsiirtoa varten tarkoitettujen ihmiselinten laatu- ja turvallisuusvaatimuksista luodaan yhteinen kehys elinsiirtoa varten tarkoitettujen, ihmisestä peräisin olevien elinten laatua ja turvallisuutta varten. Sen tarkoituksena on myös suojella luovuttajia ja optimoida jäsenmaiden ja kolmansien maiden välillä tapahtuva elinten välitys.

Direktiivin johdanto-osassa todetaan, että elinten luovutusta ja siirtoa koskeviin sopimattomiin toimintatapoihin kuuluu elimillä käytävä laitton kauppa, joka joskus liittyy ihmiskauppaan, jonka tarkoituksena on elinten poisto, mikä on vakava perusoikeuksien ja erityisesti ihmisarvon ja ruumiillisen koskemattomuuden loukkaus. Direktiivillä – vaikka sen ensisijaisena tavoitteena onkin taa-ta siirtoelinten laatu ja turvallisuus – edistetään välillisesti elimillä käytävän laittoman kaupan torjumista siten, että perustetaan toimivaltaisia viranomaisia, edellytetään elinsiirtokeskusten hyväksymistä sekä säädetään talteenottoa koskevista edellytyksistä ja jäljitettävyyssjärjestelmistä.

Sosiaali- ja terveysministeriön alustavan arvion mukaan yleissopimuksen määräykset eivät näyttäisi kuuluvan ainakaan unionin yksinomaiseen toimivaltaan. Kysymysten unionin ja jäsenvaltioiden jaetusta toimivallasta tulisi sosiaali- ja terveysministeriön näkemyksen mukaan vielä pohtia tarkemmin.

Kansliapäällikkö

Päivi Sillanaukee

Ylitarkastaja

Maija Iles

JAKELU

Oikeusministeriö, STM Kirjaamo

TIEDOKSI

Jaakko Yrjö-Koskinen, Pauliina Puustjärvi, Eero Lahtinen, Anni Kaukoranta

